

بسم الله الرحمن الرحيم
رویدادهای ارمنستان و آذربایجان
(ترجمه)

سوال:

موقعیت روسیه در قفقاز جنوبی متزلزل شد؛ «این امر پس از آن رخ داد که ارمنستان و آذربایجان اعلامیه‌ای مشترک با ایالات متحده در خصوص حل و فصل مسالمت‌آمیز و توافقاتی در حوزه تجارت و امنیت امضا کردند، آن هم پس از بیش از 35 سال منازعه میان دو کشور همسایه. (الجزیره، 15 آگست 2025)

پیش‌تر، ارمنستان و آذربایجان در تاریخ 11 آگست 2025 بیانیه‌ای مشترک صادر کرده بودند. این اقدام در پی توافقنامه‌ای بود که در 8 آگست 2025 در واشنگتن میان دو طرف امضا شد. در این بیانیه، از دیگر طرف‌ها خواسته شد تا گروه مینسک که در سال 1992 برای حل اختلافات میان دو کشور تشکیل شده بود، منحل شود. همچنین، توافق بر این شد که راه‌های ارتباطی میان دو کشور برای حمل و نقل داخلی، دوجانبه و بین‌المللی بازگشایی گردد.

اکنون این سوال مطرح است که: چگونه چنین توافقی در شرایطی صورت گرفت که روابط میان دو کشور همچنان پرتنش بوده و جنگ‌ها - به‌ویژه در سال‌های اخیر - آن را تحت‌الشعاع قرار داده است؟ و اهداف اصلی این توافق چیست؟ جزاکم الله خیراً!

جواب:

برای روشن شدن پاسخ، موارد زیر بررسی می‌شود:

۱. صفحه عربی زبان «آرمن پرس» در تاریخ 9 آگست 2025 متن توافقنامه‌ای را منتشر کرد که توسط نخست‌وزیر ارمنستان، نیکول پاشینیان و رئیس‌جمهور آذربایجان، الهام علی‌اف، با حضور رئیس‌جمهور ایالات متحده، دونالد ترامپ، در کاخ سفید واشنگتن امضا شد. در این توافق بر امضای مقدماتی برای برقراری صلح و روابط بین‌المللی میان دو کشور، ادامه تلاش‌ها برای امضای نهایی و همچنین حفظ و تقویت صلح تأکید شده است. و نیز تأکید صورت گرفته تا دو طرف باید مسیری را برای آینده خود ترسیم نمایند که کشمکش‌های گذشته بر اساس پیمان نامه سازمان ملل و اعلامیه سال 1991 آلماتا آن در آن دخیل نباشد. لازم به یاد آوری است که اعلامیه آلماتا مربوط به توافق تعیین مرز میان دو کشور پس از سقوط اتحاد جماهیر شوروی و جدایی آذربایجان و ارمنستان از اتحاد مذکور می‌باشد و در آن گفته شده که دو طرف باید یکدیگر را به رسمیت شناخته و به حاکمیت هم احترام بگذارند و برای حل نزاعات خویش به زور متوسل نشوند.

«همچنین دو طرف مجدداً بر اهمیت گشایش ارتباطات و راه‌های حمل و نقل داخلی، دوجانبه و بین‌المللی میان دو کشور بر اساس احترام به حاکمیت دولت‌ها و حفظ خاک و سیادت قضائی برای استحکام صلح و ثبات و شگوفایی تأکید نمودند. از جمله مهم‌ترین موارد، ایجاد مسیر مستقیم میان سرزمین اصلی آذربایجان و منطقه خودمختار نخجوان از طریق خاک ارمنستان بود.» به این ترتیب، توافق صورت گرفته میان دو

طرف، بر گشودن ارتباطات و روابط و راه‌ها میان دو طرف به دلیل اهمیتی که دارد، تأکید صورت گرفت. زیرا منطقه "نخجوان" که وابسته به آذربایجان می‌باشد، به خاک آذربایجان متصل نیست و توسط ارمنستان از آن جداگردیده و اگر آذرها خواسته باشند به این منطقه رفت و آمد نمایند، باید از ایران بگذرند. بناءً در توافق نامه خواسته شده تا باید میان آذربایجان و منطقه "نخجوان" که مربوط آن می‌باشد، راهی گشوده شود. همچنین خواسته شده تا راه میان آذربایجان و ترکیه نیز که ارمنستان آن‌ها را از هم جدا کرده، گشوده شود، طوری که گذر از آذربایجان به ترکیه یا بالعکس ممکن نیست مگر از طریق ارمنستان. به این ترتیب، آمریکا می‌تواند نفوذ خود را در آذربایجان و ارمنستان گسترش دهد و نفوذ روسیه را تضعیف یا حذف کند.

۲. همچنین در متن توافقنامه - همان‌گونه که صفحه «آرمن پرس» به زبان عربی در تاریخ 9 اگست 2025 منتشر کرد - آمده است که: «ارمنستان با همکاری آمریکا و طرف‌های ثالث که به‌طور متقابل مورد توافق قرار گرفته، چارچوب اجرای برنامه ارتباطات را از طریق آنچه "راه ترامپ برای صلح و شکوفایی بین‌المللی" (TRIP) نامیده شده، در خاک ارمنستان تعیین خواهد کرد.» آمریکا پیش‌تر پیشنهاد ایجاد و اجاره این کریدور را از طریق یک شرکت بازرگانی آمریکایی ارائه کرده بود. در این زمینه، پایگاه میدل ایست آی در تاریخ 14 جولای 2025 گزارش داد که: «آمریکا پیشنهاد داده است مدیریت کریدور برنامه‌ریزی شده میان ارمنستان و آذربایجان را برای پیشبرد مذاکرات متوقف‌شده میان دو کشور برعهده بگیرد. سفیر آمریکا در ترکیه، توماس براک، این پیشنهاد را در جریان یک کنفرانس مطبوعاتی روز جمعه (11 جولای 2024) فاش کرد.» این پایگاه همچنین سخنان براک را در خصوص این کریدور که طول آن 32 کیلومتر است، نقل کرد. وی گفت: «آن‌ها بر سر 32 کیلومتر جاده اختلاف دارند، اما این مسئله کوچکی نیست، زیرا بیش از یک دهه ادامه داشته است. سپس آمریکا وارد می‌شود و می‌گوید: بسیار خوب، ما آن را می‌گیریم. 32 کیلومتر جاده را طبق قرارداد اجاره 100 ساله به ما بدهید و شما همه می‌توانید از آن استفاده کنید.»

این اقدام موجب تقویت نفوذ آمریکا در هر دو کشور خواهد شد. همین نکته را گزارش خبرگزاری رویترز در تاریخ 8 اگست 2025 نیز تأیید کرد و نوشت: «ارمنستان با طرح ترامپ مبنی بر اجاره یک کریدور ارتباطی با جمهوری آذربایجان برای مدت 100 سال موافقت کرده است؛ امری که نشان می‌دهد ایالات متحده می‌کوشد اراده خود را بر مناقشه جاری میان آذربایجان و ارمنستان تحمیل کند. آذربایجان با حمایت ترکیه در پی گشودن مسیر ارتباطی با منطقه نخجوان است که از خاک اصلی این کشور جدا افتاده است. در مقابل، ارمنستان این توافق را فرصتی برای کسب حمایت آمریکا در برابر هرگونه حمله احتمالی از سوی همسایه‌اش آذربایجان می‌بیند، به‌ویژه در شرایطی که روسیه در جنگ اخیر از پشتیبانی از ارمنستان خودداری کرد.» در آن جنگ، ارمنستان شکست خورد و جمهوری خودخوانده شان در منطقه قره‌باغ که 35 سال پیش با حمایت روسیه اعلام کرده بود، فروپاشید.

۳. وبسایت میدل ایست آی گزارش داد که: «آذربایجان خواستار آن است که این کریدور به‌طور کامل تحت کنترل ارمنستان نباشد.» همچنین افزود که: «ترکیه فشارهای پنهانی بر آذربایجان وارد کرد تا توافق‌نامه صلح را امضا کند. در واقع این ترکیه بود که نخستین بار ایده ایجاد یک شرکت خصوصی با توافق دو کشور برای مدیریت این کریدور را مطرح کرد.» رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه، در تاریخ 19 جون 2025 میزبان الهام علی‌اف رئیس‌جمهور آذربایجان بود و فردای آن روز نخست‌وزیر ارمنستان نیکول پاشینیان را پذیرفت؛ دیداری که به‌عنوان یک سفر تاریخی به ترکیه توصیف شد.

دفتر ریاست جمهوری ترکیه اعلام کرد که: «اردوغان بر اهمیت توافق حاصل شده در مذاکرات صلح میان آذربایجان و ارمنستان تأکید کرد... و درباره گام‌های احتمالی در چارچوب روند عادی‌سازی روابط میان ترکیه و ارمنستان گفت‌وگو نمود.» (الجزیره، 21 جون 2025)

به این ترتیب می‌بینیم که اردوغان برای امضای این توافق به نفع آمریکا زمینه‌سازی نموده است. او در مدار سیاست آمریکا حرکت می‌کند و خدمات لازم را برای گسترش نفوذ این کشور در منطقه ارائه می‌دهد؛ در مقابل، انتظار دارد واشنگتن از او در تداوم قدرت و بقایش در حکومت حمایت کند. علاوه بر این، ترکیه از مزایای تجاری ناشی از عبور مسیرهای زمینی از خاک ارمنستان به سوی آذربایجان نیز بهره‌مند خواهد شد.

۴. در متن توافقنامه آمده است که طرفین: «از رئیس‌جمهور آمریکا، دونالد ترامپ، به دلیل میزبانی از نشست آنان و همچنین نقش بزرگ او در روند عادی‌سازی روابط دوجانبه میان دو کشور، قدردانی عمیق خود را ابراز داشتند.» ترامپ در این میان می‌خواست نقش کشورش و به‌ویژه نقش شخصی خودش را به‌طور برجسته نشان دهد؛ زیرا او علاقه‌مند به شهرت و دیده‌شدن است و می‌کوشد هر دستاوردی به نام خودش ثبت شود و ادعا دارد که تنها او قادر به تحقق صلح و شکوفایی است. از همین رو، جاده‌ای که قرار است میان آذربایجان و منطقه نخجوان از طریق خاک ارمنستان ایجاد شود، به نام او «راه ترامپ» نامگذاری گردید.

ترامپ با برگزاری این توافق میان دو کشور، همچنین امید دارد که جایزه صلح نوبل را دریافت کند؛ جایزه‌ای که فرمانده اردوی پاکستان، منیر عاصم، و همچنین نخست‌وزیر رژیم یهود، بنیامین نتانیاهو، او را برای آن نامزد کرده‌اند.

البته، صلح و شکوفایی‌ای که ترامپ ادعا دارد در پی تحقق آن است، در واقع چیزی جز تأمین منافع ایالات متحده، گسترش نفوذ و سلطه آن در مناطق مختلف جهان، و بازگرداندن عظمت آمریکا نیست؛ همان‌گونه که او شعار «اول آمریکا» و نیز شعار «آمریکا را دوباره عظیم سازیم (MAGA)» را سر داده است.

۵. در متن توافقنامه آمده است که: «امضاکنندگان توافق‌نامه از کشورهای عضو سازمان امنیت و همکاری اروپا و ساختارهای مرتبط با گروه مینسک خواستند تا این تصمیم را بپذیرند.» این بدان معناست که ترامپ، دیگر کشورها در گروه مینسک را وادار می‌کند تا این تصمیم آمریکایی را بپذیرند، بی‌آنکه در آن مشارکت داده شوند یا حتی با آن‌ها مشورتی صورت گرفته باشد، و بدون آن‌که کمترین ارزشی یا توجهی به آنان شود. به‌ویژه روسیه و فرانسه که همراه آمریکا از رهبران گروه مینسک بودند؛ گروهی که در سال 1992 به تصمیم سازمان امنیت و همکاری اروپا برای حل مناقشه آذری-ارمنی تشکیل شده بود.

ایالات متحده، بدون در نظر گرفتن روسیه، این توافق را امضا کرد و زمان‌بندی آن را پیش از دیدار رئیس‌جمهور ترامپ با همتای روسی‌اش، پوتین، قرار داد تا مانع از آن شود که روسیه اعتراضی مطرح کند؛ چراکه روسیه باید در این مسئله دخیل باشد، زیرا نفوذ سنتی در منطقه، به‌ویژه در ارمنستان دارد، هرچند نفوذ خود را در آذربایجان از دست داده است، و همچنین یکی از رهبران گروه مینسک به شمار می‌رود.

از این رو، از روسیه همان‌گونه که از دیگر اعضای گروه درخواست شد، خواسته شد تا این توافق را به رسمیت شناخته و آن را تأیید کند. اما روسیه به جای دخالت و اعتراض، هیچ اقدامی انجام نداد. این امر نشان‌دهنده ضعف موضع و افول نفوذ روسیه است، به‌ویژه در ارمنستان، جایی که این نفوذ در آستانه نابودی قرار دارد.

۶. به نظر می‌رسد که روسیه در موقعیتی نیست که بتواند با قدرت مداخله کرده و اعتراض نماید و سپس بر ارمنستان تأثیر بگذارد تا مانع از گسترش بیش از پیش روابط آن با آمریکا شود. از این رو، ترجیح داده است با شرایط موجود همراهی کند، گویی که از روند جاری رضایت دارد، در حالی که هشدارهایی نیز به ارمنستان می‌فرستد تا آن را به‌طور کامل از دست ندهد. چنان‌چه سخنگوی وزارت امور خارجه روسیه، ماریا زاخارووا، اظهار داشت: «نشست دو جمهوری واقع در قفقاز جنوبی با میانجی‌گری طرف آمریکایی شایسته ارزیابی مثبت است. امیدواریم این گام دستورکار صلح را پیش ببرد...» اما در عین حال تأکید کرد بر: «ضرورت برقراری گفت‌وگوی مستقیم بدون کمک خارجی» و هشدار داد که: «مشارکت بازیگران خارج از منطقه باید در جهت تقویت دستورکار صلح باشد، نه ایجاد مشکلات بیشتر.» (الجزیره، 9 اگست 2025). این اظهارات در واقع هشدار نسیبت به نفوذ فزاینده آمریکا در منطقه است.

روسیه پیش‌تر نیز ارمنستان را از ائتلاف با غرب برحذر داشته بود. چنان‌که سخنگوی کرملین، دیمیتری پسکوف، در تاریخ 24 جولای 2025 گفت: «در حالی‌که ارمنستان حق دارد مسیر سیاسی خود را انتخاب کند، مسکو امیدوار است از تکرار تغییر ژئوپلیتیکی مشابه آنچه در اوکراین رخ داد جلوگیری شود.» او تأکید کرد که: «روسیه همچنان ارمنستان را متحد خود می‌داند و خواهان ادامه همکاری با آن است.» (الجزیره، 25 جولای 2025)

این سخنان در واقع تهدیدی است مبنی بر اینکه ارمنستان ممکن است سرنوشتی مشابه اوکراین پیدا کند؛ جایی که روسیه پس از سقوط ویکتور یانوکوویچ، مهره خود، در سال 2014 و به دنبال تحریک آمریکا و اروپا برای شوراندن مردم اوکراین علیه او، نفوذش را در آن کشور از دست داد.

از سوی دیگر، نخست‌وزیر ارمنستان، نیکول پاشینیان، در سال گذشته طی مصاحبه‌ای با شبکه فرانس 24 در تاریخ 23 فبروری 2023 اعلام کرد: «مشارکت فعال ارمنستان در سازمان پیمان امنیت جمعی به رهبری روسیه به حالت تعلیق درآمده است... زیرا این سازمان در ارتباط با ارمنستان به اهداف خود دست نیافته است.» علت این موضع آن بود که روسیه زمانی که آذربایجان در سال‌های 2020 و 2023 به ارمنستان حمله کرد و آن را از سرزمین‌های اشغالی در داخل آذربایجان بیرون راند، هیچ‌گونه دفاعی از ارمنستان به عمل نیاورد.

ما نیز در پاسخی که در تاریخ 4 اکتبر 2023 صادر کردیم، اشاره نمودیم که: «روسیه به احتمال زیاد دریافته است که این جنگ علیه خود او طراحی شده و توسط آمریکا با واسطه ترکیه (اردوغان) و آذربایجان که تحت نفوذ آن قرار گرفته است، به راه انداخته شده است. این جنگ روسیه را بیهوده مشغول خواهد کرد و توان آن را پراکنده می‌سازد؛ در حالی‌که تمرکز اصلی روسیه اکنون بر جنگ اوکراین است، جنگی سرنوشت‌سازی که نمی‌خواهد آن را ببازد. زیرا می‌داند اگر آن را ببازد همه‌چیز را از دست خواهد داد، و اگر پیروز شود خواهد توانست نفوذ خود را در مناطق از دست‌رفته بازگرداند. همزمان، روسیه نمی‌خواهد با ترکیه رویارویی کند، زیرا در شرایط تحریم و فشار کنونی به آن نیاز دارد و ترکیه دریچه‌ای برای

ارتباط با جهان غرب به شمار می‌رود. همچنین، روسیه خواهان حفظ روابط با آذربایجان است، زیرا در آنجا سرمایه‌گذاری‌هایی به ارزش 6 میلیارد دلار - به‌ویژه در بخش انرژی - دارد و حجم مبادلات تجاری میان دو کشور بیش از 4 میلیارد دلار است. اما ارمنستان از هر نظر سربار روسیه است... و بعید نیست اگر روسیه در جنگ اوکراین پیروز شود، بار دیگر ارمنستان را به‌طور کامل تحت نفوذ خود درآورد؛ همانند گذشته.»

۷. آمریکا و اروپا، به‌ویژه فرانسه - که همراه با آن رهبری گروه مینسک را برعهده داشت - را به حاشیه راند. بدین‌گونه، ترامپ اروپا و در رأس آن فرانسه را نیز همچون روسیه از معادله حذف کرد و به‌طور انحصاری بر مسئله مسلط شد. حتی آذربایجان و ارمنستان نامه‌ای مشترک برای انحلال گروه مینسک ارسال کردند. در بیانیه وزارت خارجه آذربایجان در تاریخ 11 آگست 2025 آمده است: «وزرای خارجه دو کشور نامه‌ای مشترک به رئیس کنونی سازمان امنیت و همکاری اروپا ارسال کردند و خواستار پایان کار گروه مینسک شدند.» همچنین بیان شد: «پس از این درخواست، پیش‌نویس قطعنامه‌ای در میان کشورهای عضو سازمان توزیع شد که بر پایان کار روند مینسک و ساختارهای مرتبط با آن تأکید داشت.» و افزوده شد که: «آذربایجان و ارمنستان از اعضای سازمان خواستند اقدامات لازم را برای اتخاذ این تصمیم حمایت کنند.» (خبرگزاری دولتی آذربایجان، 11 آگست 2025).

به این ترتیب، آمریکا هرگونه نقش‌آفرینی اروپا در این پرونده را از میان برداشت تا به‌طور انحصاری مدیریت آن را در دست گیرد و نفوذ خود را در منطقه بگستراند.

دو کشور نیز اجرای توافق‌نامه را به‌سرعت آغاز کردند. از جمله اقدامات آن‌ها: «پس گرفتن تمامی دعوای و اختلافات متقابل در سطح بین‌المللی، همان‌گونه که در متن توافق ذکر شده است.» (همان منبع).

در این شرایط، فرانسه ناگزیر شد اعلام کند که با انحلال گروه مینسک موافق است. در حالی‌که از سال 2020 به این‌سو، پس از آن‌که آذربایجان علیه ارمنستان جنگ آغاز کرد و اراضی خود را بازپس گرفت، فرانسه دیگر هیچ نقشی در این پرونده نداشت. زیرا گروه مینسک، بر خلاف ادعاهایش مبنی بر تلاش برای بازگرداندن این سرزمین‌ها از راه‌های مسالمت‌آمیز، هیچ‌گاه نتوانسته بود این هدف را محقق سازد.

از آن پس، فرانسه برای آنکه شکستش آشکار نشود، به تملق‌گویی نسبت به آمریکا روی آورد و وانمود کرد که از توافق حمایت می‌کند؛ در حالی‌که پیش‌تر به‌طور آشکار از ارمنیان در برابر آذربایجان پشتیبانی می‌کرد.

۸. همچنین، ترامپ ترکیه را نیز نادیده گرفت؛ در حالی‌که آنکارا انتظار داشت رئیس‌جمهورش، رجب طیب اردوغان، به پاس خدماتی که در این زمینه به ترامپ ارائه کرده بود، برای حضور در واشنگتن و مشارکت در امضای توافق‌نامه دعوت شود. اردوغان نقش مهمی در حمایت از آذربایجان و توانمندسازی آن در پیروزی بر ارمنستان و آزادسازی سرزمین‌های اشغالی‌اش ایفا کرده بود؛ آن هم در چارچوب برنامه‌ریزی آمریکا. با این حال، ترامپ حتی این امتیاز را نیز برای او قائل نشد؛ چنان‌چه نیازی به حضورش در تکمیل این توافق ندید. اگر چنین ضرورتی وجود داشت، او را به واشنگتن فرا می‌خواند، یا دست‌کم از او می‌خواست تا در یک گفت‌وگوی تلفنی با رئیس‌جمهور آذربایجان، الهام علی‌اف، مشارکت کند، چنان‌چه پیش‌تر در جریان دیدارش با رئیس‌جمهور سوریه، احمد الشرع، در ریاض در تاریخ 13 می

2025 از اردوغان خواسته بود تا به‌طور تلفنی با او گفت‌وگو کند تا خواسته‌های آمریکا بر وی تحمیل شود. اما در توافق‌نامه میان ارمنستان و آذربایجان، ترامپ او را کاملاً نادیده گرفت.

به این ترتیب، استعمارگران کافر همواره میوه‌ها را خود می‌چینند، در حالی‌که دیگران - چه آنان که در مدار نفوذشان می‌چرخند و چه مزدوران‌شان - زمین را برایشان شخم می‌زنند و عرق می‌ریزند، آن هم در ازای مزدی چون باقی‌ماندن در قدرت؛ مزدی که حتی آن هم همیشه تضمین‌شده نیست... پس چرا عبرت نمی‌گیرند؟!

۹. ترامپ می‌کوشد عظمت آمریکا و عظمت شخصی خود را به نمایش بگذارد؛ گویی او تنها فردی در جهان است که قادر است صلح ایجاد کند و دشوارترین مأموریت‌ها را به انجام رساند. او هم‌زمان جنگ‌های اقتصادی را علیه دشمنان و حتی دوستان به راه می‌اندازد، و جنگ‌های خونین را یا مستقیماً و یا از طریق رژیم یهود شعله‌ور می‌سازد؛ همان‌گونه که اخیراً در ایران انجام داد.

ترامپ آشکارا رژیم یهود را در قتل، گرسنه‌داشتن و آوارسازی مردم غزه پشتیبانی می‌کند، بی‌آنکه کمترین شرم یا هراسی به خود راه دهد، تنها برای تحقق طرح خود مبنی بر تبدیل این سرزمین به یک منطقه تفریحی؛ آن هم در حالی‌که هیچ‌کس قادر نیست مانع این نسل‌کشی شود یا حتی لقمه نانی را به‌طور سالم به آنجا برساند! او فراموش کرده - یا خود را به فراموشی زده است - که الله سبحانه و تعالی امت‌هایی پیش از او را نابود ساخت که از او و از کشورش، آمریکا، و از پایگاهش رژیم یهود، بسیار نیرومندتر، ثروتمندتر و خون‌ریزتر بودند.

ترامپ نمی‌خواهد بداند که امت اسلامی، هرچند از سوی حکامش - که دوستان و یاوران کفارند - مورد ستم، قهر و فشار قرار گرفته است، اما سرانجام قیام خواهد کرد، به پا خواهد خاست و این حکام را سرنگون خواهد ساخت، و حاکمیت را به کسی خواهد سپرد که شایسته آن است؛ کسی که امت را بر اساس آنچه الله نازل کرده است، رهبری خواهد کرد، و بدین‌سان خلافت راشده را پس از این دوره حکومت جبری که ما در آن به‌سر می‌بریم، بازخواهد گرداند. این همان بشارت رسول الله ﷺ است در حدیثی که احمد از حذیفه روایت کرده است، آنجا که رسول الله ﷺ فرمود:

«... ثُمَّ تَكُونُ مُلْكًا جَبْرِيَّةً فَتَكُونُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ تَكُونَ، ثُمَّ يَرْفَعُهَا إِذَا شَاءَ أَنْ يَرْفَعَهَا، ثُمَّ تَكُونُ خِلَافَةً عَلَىٰ مِنْهَاجِ النَّبُوءَةِ. ثُمَّ سَكَتَ»

ترجمه: ... سپس حکومت جبری خواهد بود، و تا زمانی که الله بخواهد ادامه خواهد یافت، سپس آن را برمی‌دارد هرگاه که بخواهد آن را بردارد، آنگاه خلافتی بر منهج نبوت خواهد بود. سپس سکوت فرمود.

آنگاه امت اسلامی رسالت خود را به جهان حمل خواهد کرد و در سراسر آن گسترش خواهد داد، همان‌گونه که در حدیث شریف آمده است که احمد از تمیم داری روایت کرده است:

«لَيَبْلُغَنَّ هَذَا الْأَمْرُ مَا بَلَغَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ، وَلَا يَتْرُكُ اللَّهُ بَيْتَ مَدَرٍ وَلَا وَبَرَ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ هَذَا الدِّينَ، بَعَزَ عَزِيزٌ أَوْ بِذَلِّ ذَلِيلٍ؛ عَزَا يُعِزُّ اللَّهُ بِهِ الْإِسْلَامَ، وَذَلًّا يُذِلُّ اللَّهُ بِهِ الْكُفْرَ»

ترجمه: این امر (اسلام) بی‌گمان به جایی خواهد رسید که شب و روز می‌رسند، و الله هیچ خانه‌ای از خشت و گل و هیچ خیمه‌ای از موی شتر را و نخواهد گذاشت، مگر اینکه این دین را

در آن وارد خواهد ساخت؛ یا با عزتِ عزتمندی که الله به وسیله او اسلام را عزیز می گرداند، یا با ذلتِ خوارمندی که الله به وسیله او کفر را خوار می سازد.

و این امر بی تردید به خواست الله سبحانه و تعالی تحقق خواهد یافت، چنان که فرمود:

﴿إِنَّ اللَّهَ بِأَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾

ترجمه: به راستی الله (سبحانه و تعالی) فرمان خویش را به انجام می رساند، بی گمان الله برای هر چیزی اندازه و مقداری مقرر کرده است.

22 صفر 1447 ه.ق.

16 آگست 2025 م.